

Peru

az indiánok országa

Peruról mindenkinek az inkák jutnak eszébe. Az inka név eredetileg a kecsuák egyik törzsének az uralkodóját jelölte, de ma már az általa uralt egész birodalom népét és kultúráját ezzel a névvel ismerjük.

*Írta és fényképezte: Kovács P. Attila
kovacsattila.blogspot.com*

Amerika-szerte sok helyen élnek különféle indián népcsoportok, Észak-Amerikában rezervátumokat alakítottak ki, Közép-Amerikában önálló autonóm területet kaptak, de Peru az övék. Ez az ország az indiánok országa. Peru lakosainak száma meghaladja a 30 millió főt, területe pedig 1.285.216 km², ami majdnem 14-szer nagyobb hazánknál. A népesség eloszlása: 45% kecsua indián, 37% mesztic (akik indián és európai közös szülőktől származ-

nak), 15% európai bevándorló (főként spanyol), 3% egyéb. A lakosság több, mint egynegyede a fővárosba, Limába tömörül, itt a népesség rohamosan, évről évre nő. Képzelnék el, hogy míg 1954-ben az 1 milliót sem érte el, azóta pedig több, mint nyolcszorosára emelkedett az itt lakók száma. Dinamikusan fejlődő város.

Az inka név eredetileg a kecsuák egyik törzsének az uralkodóját jelölte, ma már azonban az általa uralt egész birodalom népét és kultúráját ezzel

a névvel jelölik. A XII. században egy őslakos dél-amerikai indián törzs útjának indult a perui hegyek közül, hogy a termékeny Cuzco völgyben új otthonra leljen. Az inka főváros, Cuzco fölemelkedése a XIII. században kezdődött. 1438-ban a második inka, Pacsakutek Cuzcóból indított hódító háborút. Északon a mai Kolumbiáig, délen Közép-Chiléig jutott. Utóda Tupak Amaru folytatta a hódító háborúkat.

A XV. század végére már 1 millió 140 ezer négyzetkilométer kiterjedésű birodalmat mondhattak magukénak, amelyben 10 millió ember élt. Eredményeiket erős hadseregeiknek és jól szervezett közigazgatásuknak köszönhették. Az inkák bevezettek újításokat is és az őket megelőző civilizációk eredményeit is sikeresen adaptálták és alkalmazták. Az utak építését már

az előzőleg itt élt népek kezdték, az inkák pedig továbbfejlesztették a hálózatot. Amikor 1525-ben az uralkodó, Huayna Capac meghalt, polgárháború tört ki két trónkövetelő testvér között. Az 1532-ben partra szálló spanyolok egy már szétesőfélben lévő birodalmat találtak, így kevesen is győzni tudtak. Vezérük, Francisco Pizarro elfogatta Atahualpa inka uralkodót, aranykincseit ígéretések fejében kicsikarta, végül kivégeztette. 1533-ra az egész Inka Birodalom spanyol uralom alá került.

Az inka építészetre jellemző, hogy Nap-templomaikat és más reprezentatív építményeiket hatalmas, faragott kővekből rakták fel, a tagolatlan falfelületre csak a kőosztás vitt némi változatosságot. A belső tereket arany- és ezüsttárgyakkal díszítették, valamint színes szőnyegekkel fedték be a falakat.

Az építmények stabilitását a földrengések bizonyították. Míg a jóval későbbi gyarmatosításkori épületek romba dőltek, az inka kőfalak sértetlenek maradtak. Lenyűgöző az inkák teljesítménye, mivel birodalmukat mindössze 94 év alatt építették ki és fémszerszámok nélkül dolgoztak.

Mesterien tudták hegyvidéki birodalmuk minden megművelhető darabját hasznosítani.

A meredek hegyoldalba teraszokat vágtak, amelyeket hegyi patakok vízával öntöztek. Annyi élelmiszert tudtak így termelni, és olyan sok háziállatot tarthattak, hogy a birodalom teljesen önellátó volt. Az inkák csodálatos, bonyolult mintájú, színes szőtteket gyártottak. A fonalat a hegyekben élő háziasított lámák, alpákák és vikunyák szőréből készítették. Vikunyát csak a király ruháinak készítéséhez használtak. Ha soravesszük az állatokat, akkor a birkaszőr a legdurvább, ezt a láma, alpaka követi, majd a vikunya, aminek szőre olyan lágy, mint a cicáé. A ma ott élő indián asszonyok kezéből most sem hiányzik az orsó, ők állandóan dolgoznak, tradicionális ruhákban járnak, és annak ellenére, hogy az elektronika ott is tért hódít, szinte mindenkinek van mobiltelefonja, fejlődnek, de a tradíciójukról nem mondanak le.

100 éve, 1911-ben fedezték fel Machu Picchu romjait

Machu Picchu (kecsua nyelven: Machu Pikchu, „Öreg csúcs”) az egykori Inka Birodalom romvárosa az Andok hegyláncai között Cuzcótól 112 km-re északnyugatra, az Urubamba-folyó („a Napfolyó”) völgyében, a perui Andok déli láncolatában, 2450 méteres magasságban, a Vilcabamba-Kordillera egyik meredek sziklás hegygerincén fekszik. Az elszigetelt, bevehetetlen helyet két hegyes csúcs határolja. Szinte megközelíthetetlen hegynyergen bújjik meg a kis város, amelyet 1450 körül Pacsakutek Yupanki inka király (1438-1471) parancsára építettek. A város fél évszázadig virágzott, majd kb. 400 évig „pihent”, amíg 1911-ben újra felfedezték. Valójában Agustín Lizárraga már 1902-ben felfedezte, de titokban tartotta a helyét, és amikor néhány évvel később elindult a romokhoz, az esős évszak miatt veszélyesen örvénylő Urubamba-folyó a halálát okozta, így a város ismét a feledés homályába került. 1911-ben egy indián földműves dzsungelben lévő régi épületeket akart mutatni Hiram Bringhamnek, a Yale Egyetem professzorának, aki kíváncsi volt a romokra. Az indián lévén jutott el a városba a hegygerincen, és fedezte fel ezt a lenyűgöző várost, ami most a világ egyik fő látványossága. Jelenleg rengeteg turista látogatja, mert híre ment, hogy nemsokára lezárják, és csupán az egyik hegy csúcsáról lehet majd csodálni, ahova felvonót építenek. A vasutat már ki is építették a majdani felvonó alsó állomásáig.

Az inkák építési módja igazi különlegességet jelent. A szabálytalan köveket úgy faragták, hogy a közvetlenül egymás mellé helyezett darabok kötőanyag nélkül is pontosan illeszkedjenek, akár egy háromdimenziós mozaikjáték darabkái. A kövek olyan szorosan vannak egymáshoz illesztve, hogy még a kés pengéje sem fér közéjük. Ez az építésmód nagymértékben növeli a fal stabilitását, melyre szükség is van, hogy ellenállhasson az Andok hegyeit gyakran megrázó földrengéseknek. A tömbök ritmusa adta az építmények képének változatosságát, ez jelentette a díszítőelemet. A sarkoknál 5-6 méteres köveket láthatunk. Ez az építkezési mód kezdetlegesnek tűnik, de szilárdabb, mint bármely más módszerrel létrehozott fal. Cuzcóban, egy épen maradt falban van egy híres kő, oldalai 12 szöveget zárnak be. Torontóban, a Machu Picchu köré csoportosult kisebb települések

egyikén, egy negyvenszögű kő található. Machu Picchunak a teraszos adja az igazi különlegességét, ez teszi romos állapota ellenére is emberivé.

Mostanában a zuzmók valósággal betérítik a kövek felső rétegét Machu Picchun, ahol a természeti park vezetője szerint összesen hat különböző zuzmófajt azonosítottak. Elszaporodásukat a nedvesség és a szél, valamint az emberi jelenlét számlájára írják. Egy több, mint ötven főből álló csapat csapdossa bambuszvesszőkkel naponta a köveket, hogy az épületek károsítása nélkül próbálják megfékezni a zuzmóinváziót.

A Machu Picchut naponta 2500-an keresik fel, az inka romváros az ország leglátogatottabb turisztikai célpontja. A titokzatos inkák nem ismerték a kereket, nem rendelkeztek írott nyelvvél, mégis 3680 km hosszan elterülő birodalmat alapítottak az égig nyúló Andok magasságában. Az ő

városuk volt ez a Cuzcótól 112 km-re északnyugatra, az Andok keleti lejtőin 2450 m magasságban, a sziklaszirtre felépített település. A város szó nem a legmegfelelőbb kifejezés, mert e kőteraszok és lépcsők csendjét sosem verte fel a mindennapi ügyeiket intéző közemberek lármája.

Machu Picchu templomok, paloták és csillagvizsgálók együttese volt, az uralkodó réteg lakhelye. A város nyugati szélén áll a szent kő, az Intihuatana, azaz „a Nap tartóoszlopa”. A kis csonka gúla közepéből a sziklatömbből kifaragott, szépen ívelő, óriási kő napóra áll ki. A főpapok obszervatóriumként használták, megfigyeléseik és számításaik alapján feltérképezték a csillagos ég változásait. Oly tudáshoz jutottak ez által, mely mind vallási tekintéllyel, mind világi hatalommal felruházta őket. Az áldozati lámák beletől jósolták meg az időjárást és a következő aratás idejét.

A rendkívül vallásos inkák hiedelme szerint a világot a mindenek felett álló Viracocha isten teremtette, uralkodójukat, az Inkát pedig Inti, a Napisten fiának tekintették. Úgy hitték, Inti küldte el gyermekeit, Manco Capacot és Mama Ocllót (más változat szerint a négy Ayar testvért és feleségeiket), hogy alapítsák meg Cuzco városát, amelyet a „Föld köldökének” is tekintettek. Itt állt a Napisten temploma is, amelyben Nap-szűzek szolgáltak (akik egyben az Inka ágyasai is voltak – az uralkodó hivatalos feleségének saját lánytestvérét választotta, így biztosítandó a „napvér” továbbadását). A templomot hatalmas mennyiségű arannyal és ezüsttel díszítették: úgy vélték, az arany a Nap verítéke, az ezüst pedig a Hold könnye.

Legfőbb ünnepük az Apu Inti, a napisten tiszteletére június 21-én megtartott Inti Raymi, azaz Napünnep volt.

(A déli féltekén ez a téli napfordulót, valamint a burgonya és a kukorica aratásának végét jelző nap.) Emellett számos más istennek is rendszeresen mutattak be áldozatot. Isteneikről védelmező fétiseket, amuletteket készítettek, amelyeket mindig maguknál hordtak. Minden cselekedetükhöz és döntésükhöz természetfeletti útmutatást igyekeztek keresni – a pók útonalában, a kokalevelek állásában, hallucinogén italokban, vagy épp az áldozati állat testrészeiben.

Az inka vallás középpontjában mégis az ősök tisztelete állt, halottaikat rendszeresen mumifikálták, és továbbra is az élők között tartották számon. Így az újabb generációknak nemcsak újabb otthon után kellett nézniük, hanem folyamatosan foglalkozniuk is kellett halottaikkal, a november hónapot külön nekik szentelték. Ilyenkor számos szertartást tartottak a sírokból kihozott múmiáknak, amelyeknek termé-

szetfeletti erőt tulajdonítottak. Ilyenkor áldozatot mutattak be nekik, majd dalokkal és táncokkal szórakoztatták őket. Az uralkodó család múmiáit a palotáikban tartották, állandó szolgálk szolgáltak nekik, és tanácsaikat is rendszeresen kikérték. A jelenlétükben ettek-ittak, sőt időnként vendégségbe is elvitték őket egymáshoz.

A ruháknak is mágikus erőt tulajdonítottak, halottaikat több tucat szőtesbe csomagolták. Figyelembe véve, hogy egy-egy halotti lepel elkészítése több száz munkaórát vett igénybe, a halálra való felkészülés is az inka életmód szerves részét képezte. De fontos szerepet kapott a társadalmi kapcsolatokban is: a fiúk és lányok avatási szertartásán vagy a házassági aktus során a feleknek ruhát kellett cserélniük. Előfordult, hogy szőteseket nagy mennyiségben égették el isteneiknek bemutatott áldozatképpen.

Cuzcóban, egy épen maradt falban van ez a híres kő, amely jól példázza az inka építészetet és kőfaragást. Oldalai 12 szöveget zárnak be.

A város nyugati szélén áll a szent kő, az Intihuatana, azaz „a Nap tartóoszlopa”. A sziklatömb közepéből szépen ívelő, óriási kő napóra áll ki.

Az inkák arany ruhája Limában a Nemzeti Archeológiai és Antropológiai múzeumban van kiállítva

Az uralkodó család múmiáit a palotáikban tartották, állandó szolgálk szolgáltak nekik, és tanácsaikat is rendszeresen kikérték.

Cuzco – az Inka Birodalom fővárosa kecsuául annyit jelent: „A világ központja”

Az inkák adórendszerét dolgozták ki. A parasztok a termés egyharmadát tarthatták meg, a többit adóként beszolgáltatták, sőt szükség esetén kényszermunkát is végeztek. Cserébe az uralkodó gondoskodott alattvalóiról, inséges időben szétosztotta az elraktározott terméskészletet. A nagy kiterjedésű inka birodalom összetartásának feltétele volt az úthálózat megépítése. Az inkák 16 ezer kilométernyi úttal hálózta be a birodalom területét. Az úthálózatnak köszönhetően mozgékonyra vált a hadsereg, gyorsan terjedtek a hírek. Az üzeneteket futárokkal juttatták célba. Az inkák nem jutottak el az írásbeliség azon fokára, mint Közép-Amerika népei. A lámagyapjából készített quipukon lévő csomók száma hordozta az üzenet jelentését. Az inkák a tízes számrendszert használták.

Az inka birodalom fővárosa Cuzco volt, felemelkedése a XIII. században kezdődött. A hagyomány szerint Inti napisten jelölte ki helyét a világ közepén. Az inkák innen támadták meg a szomszédos törzseket, akiktől hűbéradót szedtek. Pacsakutek utóda, Tupak Amaru folytatta a hódításokat, újjáépítette Cuzcót. Alaprajza egy puma formáját mintázza, a feje az elmaradhatatlan erőd, a Szacsahuaman volt. Építéskor az inkák kihasz-

nálták a hegyoldal terepviszonyait, a természetes védelemmel még erősebbé téve a várost. Az inka birodalom aranykorának a spanyol Francisco Pizarro partraszállása vetett véget, aki 1532-ben 180 emberével, egy ágyúval és 27 lóval győzte le az inka birodalmat. Az inka uralkodó, Atahualpa ellentmondásos híreket kapott a spanyolokról, így jobbnak látta, ha lehetővé teszi számukra, hogy harc nélkül előrenyomuljanak Cajamarcáig, ahol Atahualpa inka fogadta őket. A spanyolok elhitették a néppel, hogy ők az istentől származó uralkodók, és csak az eredeti rendet állították vissza.

Pizarro győzelmében közrejátszott egyrészt a himlő is, amelyet a fehér ember hozott magával az új földrészre, és a helyi lakosság mintegy kétharmadát pusztította el a kór, másrészt az inkák között éppen dúló véres polgárháború és az „álnokság”, amellyel a spanyol hódító szó szerint lefejezte az inka birodalmat. Amikor Atahualpa uralkodó tárgyalásra érkezett Pizarrohoz, az először békét ígért az inka vezérnek, ha felveszi a kereszténységet, Pizarro azonban felismerte, hogy a vezető személyétől mennyire függ a birodalom stabilitása, ezért foglyul ejtette, és csak hatalmas váltságdíj fejében ígért szabadságot.

Az inkáknak annyi aranyat és kétszer annyi ezüstöt kellett összegyűjteniük, mint amennyi a vezérüknek börtönül szolgáló teremben elért (ami mai

értéken mintegy 10 milliárd forintot tenne ki). A szükséges mennyiség előteremtéséhez a templomokat is meg kellett sarcolni. Amikor a váltságdíjat leszállították, Pizarro vérfertőzéssel és bálványimádással vádolta meg, és ígérete ellenére megölette az inka vezért, elfoglalta Cuzcót és elrabolta a kincseit. A XVIII. században újból feltámadt az inkák szabadságvágya, s II. Tupak Amaru vezetésével fellázdak a spanyolok ellen. A legyőzött, félig indián, félig spanyol inka vezér végtagjait a hódítók négy lóhoz kötötték, így tépve szét a testét. II. Tupak Amaru azóta is a függetlenségi mozgalmak első hőseként tisztelik.

Az első spanyol beszámolók szerint Pizarroék és kíséretének a szája is tátva maradt a látványtól, ami Cuzcóban fogadta őket. A rendkívül kifinomult építészeti stílusban kidolgozott épületeket, templomokat, kövezett utakat és ápolt kerteket mind vakító arany borította. Ciezo de Leon konkviztádor beszámolója szerint:

„Az egyik, talán leggazdagabb házban állt egy hatalmas, aranyból készült, nagyon fejlett technikával kidolgozott Nap, amelyet számtalan drágakő díszített. Voltak kertek, amelyek kövezete aranytéglaiból állt, és aranyból készült kukorica- és lámaszobrok voltak rajta, amikre aranypásztorok vigyáztak. Számtalan finoman kimunkált arany- és ezüstedény is volt ott, tele smaraggal.

Az inka Naptemplom romjai az alapja a most is működő kolostornak és katolikus templomnak

De ezzel talán eleget is mondtam, ha tovább részletezném, úgysem hinnék nekem.”

Az Andokban bányászott arany gazdaggá tette a hódítókat, és a dél-amerikai spanyol hatalom első számú forrásává vált. Pizarro ezután létrehozta az új fővárost, Limát, majd nyolc évvel később meggyilkolták. Szarkofágja a Limai Katedrálisban található. Az új főváros, Lima azonban az elkövetkező 200 év alatt az Andokban elterülő legjelentősebb politikai, társadalmi és kereskedelmi központ-

tá vált, így méltó utódja lett az inkák ősi városának.

Cuzco belvárosban ma gyönyörű koloniális épületeket találunk, amelyek a szűk hegyi utcákkal egészen különös hangulatot árasztanak. A templomok egészen elképesztőek, nem egy-kettőt találunk a városban, hanem legalább egy tucatot. A főtéri katedrális három templom összeépítéséből született, és ha valaki ezt is keveselné, rögtön a tér oldalán ott van a hasonlóan grandiózus jezsuita templom. Az igazi meglepetés azonban belül vár,

ahol az ember lélezgete eláll. A spanyolok nem spóroltak az arannyal és az ezüsttel, volt belőlük bőven, valószínűleg az Atahualpáért teletöltött szobából is landolt itt pár köbméternyi. Emellett a cuzcói művészeti iskola méltán lett világhírű, 400 festmény, 20 évig faragott szószék, hogy csak pár jellemzőt említsünk, és ez csak a katedrális. A legérdekesebb az Utolsó Vacsora című kötelező festmény, ahol az asztal közepén lévő tálban egy tengerimalac figyel, de papayát és paprikát is találni a tányérokban.

Cuzco, a volt Inka Birodalom fővárosának jelenlegi főtere

